

*Когда наука достигает какой-либо вершины,
с нее открывается обширная перспектива
дальнейшего пути.*
С. И. Вавилов

Механізм регулювання економіки

УДК 336.22:352

**Іванов Ю. Б.
Іванченко А. С.**

ОЦІНКА ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЕКОНОМІКУ РЕГІОНУ

This article analyzes the realization of strategy of social and economic development of region, that requires available necessary financial resources as which basis tax revenues act. Therefore the level of the taxation of payers of region and the tendency of a budgetary politics essentially influence opportunities of sufficient financing of programs of strategic development.

Стратегія розвитку регіону залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Одним із важливих зовнішніх факторів, який впливає на вибір та реалізацію стратегії, є податки.

Від рівня податкового навантаження на економіку регіону залежить розмір коштів, які можуть бути використані на його соціально-економічний розвиток.

Проблемам оцінки податкового навантаження присвячено багато наукових праць [1 – 11].

Метою статті є оцінка податкового навантаження на економіку регіону та можливості бюджетних надходжень.

Реалізація стратегії соціально-економічного розвитку регіону потребує наявності необхідних фінансових ресурсів, основою яких виступають податкові надходження. Тому рівень оподаткування платників регіону та тенденції бюджетної політики суттєво впливають на можливості достатнього фінансування програм стратегічного розвитку.

Динаміка фактичних надходжень зведеного бюджету наведена в табл. 1 та на рис. 1.

Загалом, виходячи з динаміки, поданих на рис. 1, можна відзначити, що тенденція збільшення податкових надходжень по Харківській області відповідає загальній тенденції по Україні.

Таблиця 1

**Надходження податків і зборів до бюджетів та державних
цільових фондів, тис. грн.**

Вид надходжень	Україна			Харківська обл.		
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Податкові надходження	41 963 865	48 764 304	68 560 500	3 047 973	3 169 283	4 993 974
У тому числі:						
податки на доходи, прибуток, збільшення ринкової вартості	26 745 056	29 402 243	40 810 274	1 534 370	1 483 246	1 982 645
податки на власність	600 138	658 729	833 360	30 778	32 448	42 877
збори за спец. використання природних ресурсів	2 780 025	3 342 025	3 981 010	220 544	290 715	325 193
внутрішні податки на товари та послуги	8 566 804	11 762 519	19 413 416	996 435	1 077 024	2 367 784
інші податки	3 270 119	3 596 300	3 518 881	265 846	285 842	275 473
Неподаткові надходження	4 744 347	4 800 922	9 041 882	354 001	308 760	435 423
Цільові фонди	537 691	319 298	414 865	9 247	14 215	13 905
Усього надходжень	47 527 369	53 992 801	78 048 989	3 414 217	3 495 342	5 445 635

Аналізуючи показники табл. 1, можна відзначити певні особливості:

на відміну від загальної по Україні тенденції збільшення надходжень від податків на доходи та неподаткових надходжень протягом 2003 – 2005 рр. у Харківській області у 2004 році за цими податками спостерігається зменшення надходжень. Певною мірою це пояснюється розвитком непрямого оподаткування в регіоні;

найбільш динамічним у Харківській області протягом розглянутого періоду було збільшення надходжень від внутрішніх податків на товари та послуги. Це не є характерним для сучасного етапу розвитку України і підтверджує тезу про переважне оподаткування споживання в регіоні. На відміну від загальної тенденції по Україні, де збільшення податків на споживання було незначним, у Харківській області у 2005 році вони вже перевищили податки на доходи.

Узагальнюючими показниками рівня регіонального оподаткування є податкове навантаження, яке може бути оцінено співвідношенням загальної суми податкових платежів і валової

доданої вартості (ВДВ), а також сума податкових платежів, що припадає на одну особу.

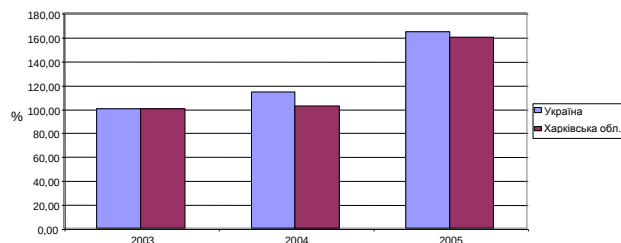

Рис. 1. Динаміка надходжень податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів загалом по Україні та Харківській області (у % до 2003 року)

Середній рівень податкового навантаження по Україні в цілому збільшився з 23,26% у 2003 році до 24,52% у 2005 році. Діапазон зміни цього показника за регіонами також значно розширився (табл. 2).

Таблиця 2

Загальний показник надходжень до зведеного бюджету відносно до ВДВ та кількості населення

Область	Навантаження на ВДВ, %			Навантаження на одну особу, грн.		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Україна	23,26	22,08	24,52	1,00	1,14	1,66
АР Крим	24,86	21,25	20,14	0,75	0,78	0,95
Вінницька	16,19	16,09	14,82	0,50	0,58	0,66
Волинська	14,37	13,96	13,13	0,43	0,47	0,59
Дніпропетровська	18,93	19,48	25,89	0,98	1,19	2,04
Донецька	16,40	17,19	19,22	0,88	1,12	1,72
Житомирська	18,01	17,37	16,91	0,47	0,54	0,71
Закарпатська	16,98	15,90	14,81	0,44	0,51	0,59
Запорізька	21,43	18,39	22,85	0,98	1,00	1,68
Івано-Франківська	15,45	15,04	18,40	0,50	0,60	0,90
Київська	20,47	19,69	19,54	0,78	0,90	1,19
Кіровоградська	14,00	13,38	12,51	0,43	0,50	0,62
Луганська	21,30	25,87	25,25	0,74	1,06	1,30
Львівська	22,54	20,04	24,07	0,74	0,82	1,20
Миколаївська	19,31	16,79	13,61	0,73	0,73	0,82
Одеська	20,79	18,27	19,54	0,92	0,97	1,31
Полтавська	32,14	29,76	26,86	1,58	1,68	2,01
Рівненська	18,71	17,44	15,36	0,56	0,61	0,70
Сумська	27,82	25,54	28,79	0,97	0,99	1,37
Тернопільська	16,18	15,14	14,96	0,38	0,42	0,50
Харківська	28,93	24,08	28,52	1,19	1,23	1,92
Херсонська	19,98	18,21	14,49	0,57	0,61	0,63
Хмельницька	17,17	16,11	14,96	0,48	0,55	0,65
Черкаська	20,88	23,19	23,11	0,59	0,78	1,05
Чернівецька	17,85	16,44	15,19	0,42	0,46	0,53
Чернігівська	28,84	27,34	27,38	0,92	1,05	1,34

Оскільки кінцевими платниками всіх податків виступають фізичні особи — мешканці відповідних регіонів, регіональний рівень оподаткування може бути оцінений показником суми податкових надходжень у розрахунку на одного мешканця (рис. 2).

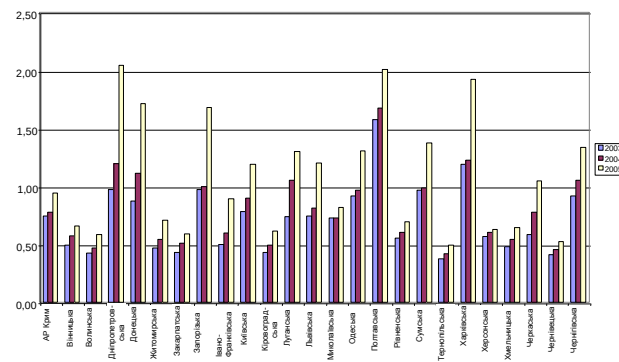

Рис. 2. Загальні надходження до зведеного бюджету за регіонами в розрахунку на одну особу

Також слід відзначити одну з лідируючих позицій Харківської області – податкове навантаження на одну особу по регіону перевищувало середній по Україні рівень на 15,7%.

Таким чином, у 2005 році шість регіонів України (Сумська, Харківська, Чернігівська, Полтавська, Дніпропетровська та Луганська області) за податковим навантаженням перевищували середній по Україні рівень, а інші 19 регіонів мали більш ліберальні умови оподаткування. Причому податкове навантаження по Харківській області у 2,3 раза перевищувало відповідний показник Кіровоградської області.

На відміну від податкового навантаження рівень надходжень до зведеного бюджету в розрахунку на одну особу у 2005 році був перевищений по п'яти регіонам (Дніпропетровська, Полтавська, Харківська, Донецька та Запорізька області), незважаючи на порівняну густонаселеність цих регіонів. По Харківській та Сумській областях надходження до зведеного бюджету на одну особу перевищували середній рівень по Україні протягом усіх трьох років.

Виходячи з викладеного, можна констатувати, що навантаження в Харківській області, як відносно доданої вартості, так і в розрахунку на одну особу, є одним з найбільших по Україні.

Загальні дані про надходження до загального фонду місцевих бюджетів у розрізі регіонів подано в табл. 3. Виходячи з даних табл. 3, можна відзначити стабільне третє місце Харківської області за обсягами надходжень до місцевих бюджетів протягом 2004 – 2006 років.

Таблиця 3

Дані про фактичне виконання місцевих бюджетів АР Крим та областей за доходами зведеного бюджету (без трансфертних платежів), тис. грн.

Область	2004 р.	2005 р.	2006 р.
1	2	3	4
АР Крим	709775,0	932058,8	1188367,5
Вінницька	358070,8	487414,3	664650,3
Волинська	202458,0	287576,4	382924,9
Дніпропетровська	1689872,2	2330745,2	2862472,5
Донецька	2082275,8	2787369,2	3511130,1
Житомирська	281709,8	418955,8	560035,0
Закарпатська	245174,0	337763,0	436201,9
Запорізька	851137,6	1065296,4	1325418,3

Закінчення табл. 3

1	2	3	4
Івано-Франківська	290964,7	402355,0	534524,5
Київська	529756,8	796429,0	1053119,8
Кіровоградська	264032,8	372782,8	466560,1
Луганська	726754,6	1041275,4	1285156,4
Львівська	728845,4	988114,1	1294412,1
Миколаївська	413316,5	510125,0	651525,3
Одеська	918021,8	1165766,1	1579861,8
Полтавська	560473,1	752236,2	941524,2
Рівненська	259777,4	357226,7	456854,7
Сумська	336733,3	441005,0	559463,6
Тернопільська	197981,8	266435,6	337712,5
Харківська	1115370,2	1439678,1	1802408,6
Херсонська	260088,8	353229,2	451009,2
Хмельницька	313680,1	413235,5	543579,5
Черкаська	360047,6	491766,0	644514,4
Чернівецька	177726,7	241620,7	312322,8
Чернігівська	276925,9	384727,0	497690,1

Негативним явищем можна охарактеризувати зменшення частки податкових надходжень до місцевих бюджетів. По-перше, така тенденція зменшує можливості податкового регулю-

вання на регіональному рівні. Хронічна нестача коштів у місцевих бюджетів не дозволяє місцевим адміністраціям використовувати регулюючий потенціал податків і спрямовує їх виключно на виконання фінансової функції. По-друге, компенсація зменшення податкових надходжень відбувається за рахунок трансфертів. А отже, окрім централізації механізму перерозподілу внутрішнього продукту, відбувається й централізація податкового регулювання. Це, у свою чергу, може призвести до побудови неефективних механізмів податкового стимулювання.

Аналізуючи структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів Харківської області слід відзначити, що основне джерело надходжень до місцевих бюджетів формує податок з доходів фізичних осіб, що перетворює його на бюджетотворюючий податок. Також спостерігається тенденція до збільшення його частки в загальних податкових надходженнях до місцевих бюджетів.

Негативною тенденцією є зменшення частки надходжень від єдиного податку, хоча вона й відповідає загальній тенденції по Україні. Тенденція до зменшення цього податку є негативною та свідчить не стільки про високий рівень конкуренції, скільки про відсутність дієвих стимулів для збільшення обсягів виручки в розрахунку на одного суб'єкта малого підприємництва. Ця проблема, на жаль, не може бути вирішена на регіональному рівні та потребує відповідного законодавчого врегулювання.

Далі слід розглянути структуру видатків. Підтвердженням браку ресурсів на регіональному рівні для стимулювання економічного розвитку (окрім збільшення частки державної підтримки регіонів шляхом трансфертів) і централізації механізму регулювання економічної діяльності шляхом податків є структура видатків державного та місцевих бюджетів (табл. 4).

Таблиця 4

Співвідношення видатків за окремими їх видами між державним та місцевими бюджетами у 2003 – 2005 роках, % [12]

Витрати на соціально-економічні сфери	2003 р.		2004 р.		2005 р.	
	державний бюджет	місцевий бюджет	державний бюджет	місцевий бюджет	державний бюджет	місцевий бюджет
Усього видатків	58,6	41,4	63,2	37,8	63,3	36,7
Економічна діяльність	75,2	24,8	77,4	22,6	74,0	26,0
Охорона навоколишнього природного середовища	78,8	21,2	75,7	24,3	78,3	21,7
Житлово-комунальне господарство	4,5	95,5	4,5	95,5	3,2	96,8
Охорона здоров'я	24,2	75,8	28,4	71,6	22,7	77,3
Духовний і фізичний розвиток	31,4	68,6	37,3	62,7	36,9	63,1
Освіта	38,3	61,7	39,3	60,7	37,1	62,9
Соціальний захист і соціальне забезпечення	52,6	47,4	63,2	36,8	79,1	20,9

Таблиця 5

Структура видатків загальних фондів місцевих бюджетів загалом по Україні та Харківської області за функціональною класифікацією, 2006 р.

Витрати на соціально-економічні сфери	Україна		Харківська обл.	
	фактичні видатки, млн. грн.	питома вага, %	фактичні видатки, млн. грн.	питома вага, %
Освіта	19 722,2	34,9	990,3	31,2
Охорона здоров'я	14 269,5	25,2	814,0	25,7
Соціальний захист і соціальне забезпечення	9 758,0	17,3	537,6	17,0
Культура і мистецтво	2 222,5	3,9	118,1	3,7
Фізична культура і спорт	724,6	1,3	44,0	1,4
Разом соціально-культурна сфера	46 696,9	82,6	2 504,0	79,0
Інші видатки	9 828,1	17,4	665,7	21,0
Усього видатків	56 525,0	100,0	3 169,7	100,0

Таким чином, фінансування першочергових загальнодержавних завдань щодо підвищення добробуту населення,

Протягом 2003 – 2005 рр. фінансування економічної діяльності здійснювалось в основному з державного бюджету та майже втричі перевищувало витрати зазначеного спрямування місцевих бюджетів. У свою чергу, місцевим бюджетам відводилася визначальна роль у фінансуванні охорони здоров'я, духовного та фізичного розвитку населення, освіти.

При цьому слід відзначити, що принцип рівності, якого на центральному рівні держава в змозі дотриматись при здійсненні державного регулювання соціально-економічних процесів і який можна використати незалежно від особливостей регіону, більше потрібен соціальній складовій для підтримання рівня добробуту населення, в той час як регулювання економічних відносин повинно враховувати особливості регіону.

Така тенденція притаманна не лише 2003 – 2005 рр. У 2006 році розмір видатків загального фонду місцевих бюджетів загалом по Україні та місцевого бюджету Харківської області на фінансування соціально-культурної сфери склав 82,6% та 79,0% відповідно. А отже, на фінансування економічної діяльності відводилися фактично залишки у складі інших видатків, які відповідно склали 17,4% та 21,0%.

Аналізуючи показники табл. 5, по-перше, слід відзначити, що загалом структура видатків загального фонду місцевих бюджетів Харківської області по галузі соціально-культурної сфери відповідає аналогічній структурі видатків по Україні. По-друге, найбільша сума видатків припадає на фінансування освіти.

поліпшення рівня життя покладається на місцеве самоврядування, в той час як регулювання економічних процесів загалом та податкове регулювання економічної діяльності в регіоні бере на себе центральний рівень.

Ранжування регіонів України за основними показниками регіонального оподаткування (табл. 6) свідчить про те, що загальний рівень оподаткування в Харківській області характеризується порівняно високою інтенсивністю.

Таблиця 6

Ранжування регіонів України за основними показниками регіонального оподаткування (місяця)

Регіон	Податкове навантаження			Податкові надходження на одну особу			Податкові надходження на одну зайняту особу		
	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
АР Крим	5	7	10	10	13	13	21	20	20
Вінницька	21	20	20	18	18	18	8	5	5
Волинська	24	24	24	23	23	23	3	3	2
Дніпропетровська	14	10	5	4	3	1	24	24	25
Донецька	20	16	13	8	4	4	25	23	24
Житомирська	16	15	15	20	20	16	4	4	7
Закарпатська	19	21	21	21	21	22	2	2	3
Запорізька	7	11	9	3	7	5	23	25	23
Івано-Франківська	23	23	14	17	17	14	5	8	4
Київська	11	9	12	9	10	11	16	16	17
Кіровоградська	25	25	25	22	22	21	11	7	11
Луганська	8	3	6	12	5	9	19	19	19
Львівська	6	8	7	11	11	10	14	15	15
Миколаївська	13	17	23	13	14	15	17	18	16
Одеська	10	12	11	6	9	8	22	22	22
Полтавська	1	1	4	1	1	2	18	17	18
Рівненська	15	14	16	16	15	17	7	9	8
Сумська	4	4	1	5	8	6	15	14	14
Тернопільська	22	22	19	25	25	25	1	1	1
Харківська	2	5	2	2	2	3	20	21	21
Херсонська	12	13	22	15	16	20	13	12	10
Хмельницька	18	19	18	19	19	19	12	6	6
Черкаська	9	6	8	14	12	12	10	13	13
Чернівецька	17	18	17	24	24	24	6	11	9
Чернігівська	3	2	3	7	6	7	9	10	12

Харківська область займає одну з лідируючих позицій щодо навантаження загальних надходжень до бюджетів усіх рівнів на ВДВ та одну особу, в той час як за рівнем трансфертів знаходиться на останніх позиціях. Отже, слід відзначити, що при існуючій системі оподаткування та тенденціях перерозподілу ВДВ і джерел фінансування економічних заходів у регіоні не вистачає фінансових ресурсів для стимулювання й фінансування власних цільових програм, що потребує загальнодержавного втручання.

УДК 338.48 (477)

Зима А. Г.

АНАЛИЗ ВЫЕЗДНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

The analysis of the departure tourism is an actual problem of nowadays, because lack of the investments to the native tourism cause the fact that many Ukrainians prefer to have a rest abroad.

Украина имеет значительные возможности для динамичного развития туристической деятельности. Однако имеющийся потенциал реализуется недостаточно, практически нет полноценной, адаптированной к рыночным условиям государственной политики развития отечественного туризма, повышения его экономической эффективности и познавательной ценности [1, с. 205].

Медленный процесс модернизации устаревшей туристической инфраструктуры и недостаточное количество привлеченных инвестиций в ее развитие привело к тому, что при наличии своих Черноморского и Азовского побережий все больше жителей Украины отдыхают за рубежом. Поэтому данная статья является актуальной. Цель статьи – анализ выездного туризма из Украины в Турцию.

Для выполнения поставленной цели в статье решены следующие задачи: рассмотрена динамика отдыхающих в Турции из других стран;

на основе оценки динамики количества туристов из Украины, посетивших Турцию, произведено количественное прогнозирование выезда туристов из Украины в Турцию до 2010 года.

Согласно статьи 4 Закона Украины "О туризме" [2] организационными формами туризма являются внутренний и международный туризм, который, в свою очередь, делится на:

Література: 1. Білостоцька В. О. Податкове навантаження в Україні / В. О. Білостоцька, В. І. Островецький // Фінанси України. – 2002. – №12. – С. 75 – 79. 2. Загородній А. Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: Монографія / А. Г. Загородній, А. В. Єлісєєв. – Львів: Центр Бізнес-Сервісу, 2003. – 152 с. 3. Злобина Л. А. Практика оптимізації податкової навантаження економічного суб'єкта: Учебное пособие для студентов высших и средних специальных учебных заведений / Л. А. Злобина, М. М. Стажкова. – М.: Академический Проект, 2003. – 112 с. 4. Иванов Ю. Б. Налоговый менеджмент. Учебное пособие / Ю. Б. Иванов, В. В. Карпова, Л. Н. Карпов. – Харьков: ИД "ИНЖЭК", 2006. – 436 с. 5. Кадушин А. Насколько сильно налоговое бремя / А. Кадушин, Н. Михайлова // www.cfin.ru 6. Кирова Е. А. Методология определения налоговой нагрузки на хозяйственные объекты // Финансы. – 1998. – №9. – С. 30. 7. Литвин М. И. Налоговая нагрузка и экономические интересы предприятия // Финансы. – 1998. – №5. – С. 29. 8. Мельник П. В. Податковий тягар та методика його визначення й аналізу // www.vuzlib.net 9. Вылкова Е. Налоговое планирование / Е. Вылкова, М. Романовский. – СПб.: Питер, 2004. – 636 с. 10. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія. – К.: Знання-Прес, 2004. – 454 с. 11. Сороко С. І. Алгоритм оцінки податкового навантаження на суб'єкти господарювання / С. І. Сороко, В. О. Білостоцька, В. І. Островецький // Наукові праці Науково-дослідного інституту при Міністерстві фінансів України. – 2002. – №2(17). – С. 79 – 87. 12. Буковинський С. Зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування як чинник економічного зростання // Вісник НБУ. – 2007. – С. 9 – 15.

Стаття надійшла до редакції
14.05.2007 р.

© Зима А. Г., 2007